

Psykologförbundets rekommendationer

Hantering och förvaring av psykologiska test inom hälso- och sjukvården

Antagna av förbundsstyrelsen 10 april 2013

Psykologiska test

Ett psykologiskt test strävar efter att mäta egenskaper och tillstånd som inte direkt kan observeras, kartläggas och kvantifieras. Exempel på sådana egenskaper kan vara begåvning, personlighetsstruktur, psykopatologi (psykiska störningar och psykiska sjukdomar) och neuropsykologiska störningar och sjukdomar.

Man kan dela in psykologiska test på flera olika sätt och en mängd olika benämningar finns; test, skalor, formulär, självskattning, instrument, inventorium och så vidare. Ofta talar man om ”test på maximal förmåga” – till exempel begåvnings-test, och ”test på typisk förmåga” – till exempel personlighetstest.

Alla standardiserade psykologiska test har, oavsett tillämpningsområde, utvecklats med iakttagande av vissa procedurer för att säkerställa att testet *mäter vad det ska mäta* (att testet har validitet) *på ett tillförlitligt sätt* (att testet har reliabilitet).

Att ett test är standardiserat innebär att det har en uttalad empirisk eller teoretisk bas, att uppgifter och frågor utvecklats i flera steg där man undersökt dessas relevans för det som ska mätas, att det finns tydliga anvisningar för hur testet ska ges och hur resultaten ska tolkas, samt att den psykometriska (statistiska) grunden för mätningen är klarlagd och redovisad.

För att psykologiska test ska fungera för sitt avsedda syfte, att ge information som kan ligga till grund för en diagnos och behandling, krävs att de hanteras med iakttagande av sekretess. Ett test till vilket frågor och uppgifter är kända, förlorar sitt värde som diagnostiskt verktyg. Detta gäller alla typer av test, även om vissa är mer uppenbart känsliga för exponering än andra.

Testmaterial viktiga för patientens vård och behandling

Resultatet av genomförda psykologiska test utgör väsentliga uppgifter för patientens vård och behandling och ska sparas i patientens journal tillsammans med psykologens utlåtande. Detsamma gäller övrigt material i form av till exempel testprotokoll om det anses ha betydelse för patientens vård och behandling. Ur patientsäkerhetssynpunkt finns det flera skäl till att testprotokollen efter genomförd utredning ska sparas.

- Vid till exempel second opinion behövs testprotokollen för att veta vilket underlag psykologens slutsatser vilar på. Protokollen kan dessutom bidra med mer kvalitativ information om personens svarsstil/problemlösningssstil, hur personen tog sig an olika uppgifter, ge analys av olika typer av felsvar och annat som så att säga ”döljs bakom siffrorna”.
- När det gäller utvecklingsbedömningar av barn är det av stor betydelse att protokollen sparas. Ofta utreder man ett barn vid flera olika tillfällen innan man konstaterar att det rör sig om mental retardation.
- När man utreder vuxna ger det en värdefull möjlighet att få ta del av tidigare utredningar för att se om svårigheterna fanns redan under barndomen.
- I samband med förvärvade hjärnskador kan utredningar som genomfördes före skadan ge unika möjligheter att uttala sig om hur skadan har påverkat patientens funktioner och hur pass omfattande följderna av skadan är. Detta gäller även vid misstänkta skador av ett omfattande missbruk.
- Om man vill utvärdera olika behandlande insatser, farmakologiska, psykologiska m.m. är det värdefullt att kunna jämföra nuvarande funktion med tidigare kognitiv funktion för att utvärdera förändringar.
- Ett annat viktigt skäl till att testprotokollen ska sparas är forskningen. Testprotokollen utgör ett unikt forskningsmaterial som kan komma till användningen i framtiden.

Mot bakgrund av ovan anförda skäl är Psykologförbundets rekommendation att testprotokoll ska sparas efter genomförd utredning.

Sekretess för psykologiska test

Sekretess gäller enligt 17 kap 4 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL) för uppgift som ingår i eller utgör underlag för kunskapsprov eller psykologiska prov under en myndighets överinseende, om det kan antas att syftet med provet motverkas om uppgiften röjs. Sekretessen gäller till skydd för myndigheternas verksamhet för inspektion, kontroll eller annan tillsyn och inte till skydd för enskildas personliga förhållanden. Skaderekvisitets utformning innebär att bestämmelsen framför allt får betydelse för s.k. standardiserade prov. Enligt förarbetena gäller sekretessen för uppgifterna i testen så länge testen används (prop. 1979/80:2 Del A s. 139). Bestämmelsen är tillämplig på standardiserade psykologiska prov inom t.ex. hälso- och sjukvården, skolan, socialtjänsten och arbetsförmedling, men också på nationella prov inom skolområdet. (SOU 2011:58 s. 226)

Anledningen till att standardiserade psykologiska test är omgärdade av sekretess är behovet av att skydda testen från insyn av obehöriga och förhindra en allmän spridning av testen. Att testuppgifterna i psykologiska test är okända för patienten är en förutsättning för att testen ska fungera för sitt avsedda ändamål och kunna användas med tillförlitligt resultat. Psykologiska test är dyra och komplicerade att utveckla. De stora begåvnings- och neuropsykologiska testen har lång utvecklingstid och därefter en livslängd på tio år eller mer. Ett test kan alltså inte i dag ersättas med ett parallellt test. Ur patientsäkerhetsperspektiv är det därför viktigt att värna skyddet för testuppgifter i psykologiska test och all spridning av innehållet i psykologiska test är något som måste motverkas.

De uppgifter som skyddas av den så kallade instrumentsekretessen är själva testuppgifterna, det vill säga frågor, påståenden och instruktioner till patienten. Givetvis omfattas även testmaterial som manualer, standardiserade uppsättningar med leksaker, bildmaterial i så kallade stimulusböcker samt icke-ifyllda testprotokoll, testblanketter och formulär av instrumentsekretessen och får inte lämnas ut till andra än behöriga testanvändare.

Resultatet omfattas däremot inte av instrumentsekretessen. En patient har rätt att ta del av resultatet från genomfört test men däremot inte av själva testuppgifterna. Det innebär att delar av testmaterialet även är sekretessbelagt gentemot patienten. Kan handlingen inte lämnas ut bör patienten på annat lämpligt sätt underrättas om resultatet genom allmänt hållna slutsatser. För det fall svaren inte är protokollförda på standardiserade blanketter av sådant slag att testets innehåll skulle avslöjas kan svaren lämnas ut. Detta innebär att till

exempel anteckningar, teckningar och fotografier från lekobservationer som inte är protokollförda på standardiserade blanketter inte omfattas av sekretessen i 17 kap 4 § OSL. (se dom från KamR:n i Stockholm mål nr 382-1989, bilaga 3). Ett myndighetsbeslut att inte lämna ut testmaterial kan överklagas till kammarrätten. Kammarrätten har i flera domar konstaterat att sekretess gäller för standardiserade test och därmed inte kan lämnas ut.¹

¹ KamR:n i Stockholm mål nr 382-1989, KamR:n i Jönköping mål nr 4644-1996, KamR:n i Sundsvall mål nr 1532-10.

Hantering och förvaring av psykologiska test

För att förhindra spridning av de psykologiska testen är säkerheten kring hantering av testen en mycket viktig fråga. Sjukvårdshuvudmännen har ett stort ansvar för att säkerställa att vi även i framtiden har tillgång till psykologiska test som ett diagnostiskt verktyg. En jämförelse kan göras med hur Skolverket arbetar med att stärka säkerheten kring hanteringen av nationella prov i skolan för att förhindra spridning. Nationella prov i skolan omfattas liksom psykologiska test av sekretessen i 17 kap 4 § OSL. Enligt Skolverket handlar det både om att sprida kunskap om sekretessen och begränsning av behörighet att hantera proven. Säkerhetsfrågan har också tagits upp och behandlats av utredningen – Skolans dokument – insyn och sekretess (SOU 2011:58).

När det gäller säkerheten kring hanteringen av de psykologiska testen är det av största vikt att behörighetstillgången begränsas inom vårdgivarens verksamhet. Om all personal har tillgång till testen ökar självklart risken för spridning. Därför ska endast personal som är behöriga testanvändare ha tillgång till testen. Detta är också Socialstyrelsens rekommendationer (se bilaga 1). Samma säkerhetskrav på hantering och förvaring gäller givetvis även i de fall testprotokollen skannas in i ett datoriserat journalsystem. Det innebär att behörigheten att ta del av testprotokollen ska begränsas till behöriga testanvändare oavsett om testen sparas i form av pappersjournal eller skannas in som datajournal.

Testmaterial som sparas efter genomförd testning utgör en journalhandling och ska hanteras och bevaras i enlighet med patientdatalagens bestämmelse. Patienten har normalt alltid rätt att ta del av sin journal. Testmaterial som skyddas av 17 kap 4 § OSL utgör ett undantag. Detta material är sekretessbelagt även gentemot patienten. Om testmaterialet förvaras tillsammans med patientens övriga journal är det viktigt att det tydligt framgår, genom särskild markering på testmaterialet, vilka handlingar som omfattas av sekretessen i 17 kap 4 § OSL. Annars är risken stor att även dessa handlingar lämnas ut till patienten eller annan som begär ut journalen. Om vårdgivaren inte har möjlighet att särskilt markera eller begränsa tillgången till de psykologiska testen ska de hållas avskilt från patientens övriga journal. Om testmaterialet förvaras skilt från patientens övriga journal måste det antecknas i patientjournalen att det finns ytterligare journalhandlingar i form av testmaterial och var de förvaras.

Utdrag ur Socialstyrelsens handbok om dokumentation och journalföring

Psykologiskt testmaterial

Resultatet av genomförda psykologiska tester räknas enligt Socialstyrelsens bedömning som väsentliga uppgifter för patientens vård och behandling. Det är därför viktigt att resultatet sparas i patientjournalen tillsammans med ett psykologutlåtande. Även det psykologiska testmaterialet utgör journalhandlingar och måste därför sparas. Testet omfattas av sekretess enligt 17 kap 4 § offentlighets- och sekretesslagen. Det innebär att delar av testmaterialet i vissa delar omfattas av sekretess även i förhållande till patienten. Sådana journalhandlingar måste förvaras så att endast behöriga testanvändare har tillgång till testmaterialet. Det måste dock antecknas i patientens journal att det finns journalhandlingar i form av testmaterial och var de förvaras.

Sveriges Psykologförbund
Vasagatan 48. Box 3287. SE-103 65 Stockholm.
Telefon: 08-567 06 400. Fax: 08-567 06 499.
E-post: post@psykologforbundet.se
www.psykologforbundet.se